

AHİLİK

ULUSLAR ARASI SEMPOZYUMU

“KALİTE MERKEZLİ BİR YAŞAM”

BİLDİRİ KİTABI

AHİ EVRAN

Yıldız Kent KAYSERİ

KAYSERİ - 2011

BACIYAN-I RUM TEŞKİLATI (Anadolu Kadınlar Birliği)

Süleyman Demir³⁸⁰

Özet

Günümüzde toplumumuzda artan kadına yönelik artan şiddet olayları olayısıyla sunduğumuz bu tebliğin konusunu; tarihimizdeki kadına verilen değer itibarıyla ön plana çıkmış ilk kadınsivil toplum kuruluşu Bacıyan-ı Rum teşkilatı olmaktadır. Tezimizin amacı Bacıyan-ı Rum (anadolubacıları) gibi tarafsız bir adın teşkilatının günümüzde de ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktır.

Anahtar kelimeler: Ahilik , anadolu, meslek, kadın, hiyerarşi, dayanışma, aksızlık.

Abstract

The subject of this paper, which we present due to the increasing acts of violence against women in society today, is Bacıyan-i Rum (the Anatolian Sisters), the first civilian organization for women, standing out in our history for the value given to women. The purpose of our thesis is to emphasize the need today for a neutral organization of women like Bacıyan-i Rum.

Key words: Akhizm, Anatolia, profession, women, hierarchy, solidarity, injustice

En eski Osmanlı Devleti tarih yazarı Aşık Paşazade Tarihinde (Tevarih-i Ali Osman) Anadolu'da kurulan Ahilik teşkilatı (Ahiyan-ı Rum) yanında bir diğer sosyal zümre olan Bacıyan-ı Rum'dan (Anadolu Kadınlar Birliği'nden bahs olunur. Aşıkpaşazade Tarihi'nde dört sosyal zümre arasında Anadolu Kadınlar Birliğine'de yer verilmesi, bu birliğin ahi birlikleri kadar önemli hizmetler gördüklerini akla getirir. Alman araştırmacı Franz Taeschner, Anadolu'da Ahilik Teşkilatı ile aynı devirde kurulan bu teşkilatın varlığına inanamaz çünkü ortaçağda Türk kadınının böyle bir teşkilat kuracak kadar bilinçlendiğine akıl erdiremez; bu sebepten bir yazım hatası olabileceğini düşünerek Hacıyan-ı Rum veya Bahşıyan-ı Rum'un yanlışlıkla bacıyan-ı Rum olarak kopya edildiğine hükmeder. Bu tezin kabul görmesi için Anadolu Hacıları veya Anadolu sihirbazlarının bir zümre halini

³⁸⁰ Ahi Kültürünü Araltırma ve Eğt. Vakfı Ynt. Kurulu Üyesi

almaları gerekir ki böyle bir teşkilatın mevcudiyeti o tarihler için söz konusu değildir.³⁸¹

Bacıyan-ı Rum filozof ve bilim adamı Ahi Evran'ın eşi Fatma Hanım tarafından kurulan ilk kadın teşkilatıdır. 13.yüzyılın en önemli mesleklerinden debbağlık (dericilik) şehir ekonomisi için önem arz etmekteydi. Mahaile oluşturacak kadar çok olan deri atölyelerinde ahiler tarafından bir nevi koşulsuz müşteri memnuniyeti ve tüketici haklarına riayet edilerek, müşteri odaklı fonksiyonel bir toplam kalite yönetimi, uygulaması icra edilmekteydi. Belli standartlar ve bu kurallara uymayanlara uygulanan cezalar (ikaz, para cezası, pabucu dama atma, meslekten men etme vs.) çerçevesinde deriler debbağlanırken, derilerden ayrıştırılan yünler yan ürün ve hammadde olarak ortaya çıkmaktaydı. Böylelikle bunların değerlendirilmesi gereğinin sonucu Ahi Evran'ın eşi Fatma Hanım'ın organizasyonu ile Türkmen kadınları örgücülük ve dokumacılık alanında faaliyet göstermekteydi. Kayseri'de bulunan Dabbağlar Mahallesi'nin yanında Külahduzlar (Örgücüler) Mahallesi bulunduğu ve bu çarşının anadolu bacıları tarafından işletildiği tarih araştırmalarından tespit edilmektedir.³⁸²

Eski Türklerde kadının aile ve toplum içindeki fonksiyonu ve yeri ezelden beri önemlidir. Aslında kadim gelenekte toplum-aile-kadın silsilesi üretim organizasyonu şemasında hiç eksiksiz karşımıza çıkmaktadır. Üretimin en küçük fakat temel birimi olan ailenin toplum içindeki yapısını belirleyen de kadın ve kadının aile ilişkilerindeki rolüdür.³⁸³ Zaten göçebe toplumların tabiatı da bunu zorunlu kılmaktadır. Nitekim, İslamiyetin kabulünden sonra da Türkmen kadınlar bu milli ve asli karakterlerini devam ettirmişlerdir. Anadolu kadınları birliği Ahilerin kadınlar kolu olarak yetim, kimsesiz genç kızları himayesine almış, onların eğitimlerinden, ev bark sahibi olmalarından sorumlu olmuşlardır. Bunun dışında kimsesi kalmayan ihtiyar kadınların bakımı, genç kızların evlendirilmesi gibi birtakım sosyal hizmetlerde bulunmuşlar; maddi sıkıntıda olanlara yardım etmişlerdir.³⁸⁴ Faslı seyyah (gezgin) İbn Battuta birçok Türk yerleşim yerlerinde Türkmen kadınların toplum içindeki faaliyetlerine, iş hayatındaki başarılarına şahit

³⁸¹ Galip Demir, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik*, Ahilik Vakfı Yayınları, İstanbul,2003, s.358.

³⁸² Prof.Dr. Mikail Bayram, *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum*,Nüve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul,2008, s.65.

³⁸³ Kadriye Yılmaz Koca, *Osmanlı'da Kadın ve İktisat*, Beyan yayınları, İstanbul, 1998, s.14.

³⁸⁴ Galip Demir, *a.g.e.*, s.359.

olmuştur. Ahi zaviyesine gelen konuklara yemek hazırlamada, savaş zamanlarında ordunun ihtiyacı olan elbise ve savaş malzemelerinin bakımında ve onarımında yardımcı olmuşlardır. Anadolu'da göçebe halkın yerleşik hayata geçmesiyle ve toplumdaki mesken edinmenin sonucu olarak meslek edinme kavramının zaman içinde önem kazanmasıyla Selçuklu çarşılarında kadınların erkeklerle yan yana iş hayatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Ahi Teşkilatı halkın şehir hayatına geçişini sağlarken, Bacıyan-ı Rum da kadınların şehirlerde iş hayatına girmelerinin ilk örneğini teşkil etmişlerdir. Ahi teşkilatında olduğu gibi kadın teşkilatında da hiyerarşik yapı gözetiliyordu. (çırak-kalfa-usta-kadın ana)³⁸⁵ Konuksever ve yardımlaşmayı seven bu kadınlar, yolcu, yoksul ve muhtaç kimselere yardım etmişler, dul, yetim veya kimsesizler başta olmak üzere kadınların toplumda ezilmemesi ve zayıf düşmemesi için meslek sahibi edindirmeyi ilke edinmişlerdir. Toplumsal ahengin ve üretim istikrarının sağlanmasında kadının oynadığı rolü her açıdan teslim etmek gereklidir.³⁸⁶ Anadolu bacılar birliği üyelerine şu telkinde bulunmayı ihmal etmemişlerdir: "İşine, aşına, eşine sahip ol". Bu söz, ahi kadın teşkilatının ana ilkesi olmuştur.³⁸⁷

Kaynaklardan, Ahi Evran'ın hocası ve kayınpederi, Fatma Hatun'un babası Evhadü'd-din-i Kirmani'nin kadınların eğitim ve öğretimine büyük önem verdiği anlaşılmaktadır. Her iki kızına da düzenli tahsil yaptırdığı gibi el sanatları öğrenmelerine de özel gayret sarfetmiştir. Dönemine göre modern ve aydın bu düşüncesinden dolayı da zaman zaman eleştirilmiştir. Ahi Evran'ın da hocasından esinlendiği fikirlerinden ve eserlerinden anlaşılmaktadır. Bunlardan başka Türkmen şeyhi Evhadü'd-din-i Kirmani kızlarına tasavvuf eğitimi de vermiştir. Hacı Bektaş Velayetname'sinde Fatma Hatun'un büyük bir mürşide olduğunu³⁸⁸, yalnız kadınları değil erkekleri de irşad etmekte olduğu anlatılmaktadır. Kirmani'nin Menakıb-name'sinde anlatıldığına göre zaviyelerde kadın ve erkeklerin birlikte zikir ve sema meclislerine katıldıkları da belirtilmiştir. Bütün bunlar ortaçağda Anadolu'da bulunan kolonizatör Türk dervişlerinin yaratmış oldukları kültürel ortamın diğer medeniyetlere kıyasla; ne kadar aydın, ilerici ve entelektüel olduklarını gösteren emare ve işaretlerdir.

³⁸⁵ Mikail Bayram, *a.g.e.*, s.83.

³⁸⁶ Kadriye Yılmaz Koca, *a.y.*

³⁸⁷ Galip Demir, *a.y.*

³⁸⁸ Mikail Bayram, *a.g.e.*, s.96.

Anadolu topraklarında ölünceye kadar uzun yıllar Moğol emperyalizmi ve Moğol yanlısı yönetimle mücadele eden Ahi Evran, daha önce de belirtildiği üzere eşi Fatma Hanım'ın babası olan Evhadü'd-din-i Kirmani'nin talebesidir. Aşık Paşa ve Hacı Bektaş-ı Veli de Moğollarla olan mücadelesinde kendisine destek olmuşlardır. Kırşehir'i ve İç Anadolu'yu savunan Ahi Evran ve ahilerin moğollar tarafından öldürülmesinden ve ahilerin İç Anadolu'da katledilmeleriyle ahi ve türkmenler uc bölgelere göçmüşlerdir. Bu göçler neticesinde bir uc beyliği olan Osmanlı hanedanının oluşumunda ahilerin rolü büyüktür. Ahi örgütü ile ilişkide Ede Balı'dan Osman Gazi'nin kut alması ve kendisine kılıç kuşatılması ve Osman'ın ölümü üzerine Ede Balı'nın yeğeni Ahi Hasan'ın zaviyesinde Orhan Bey'e kılıç kuşatılması³⁸⁹ ahi teşkilatı hakkındaki bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Ancak ahi ve bacı teşkilatları zaman içinde devlet otoritesine girerek demokratik, sivil ve özerk yapısını kaybetmesiyle zayıflamıştır.

Günümüzde ise, maalesef kadına yönelik saldırıların hız kesmediği 2010 yılının ardından 2011'in ilk ayında da kadınlar yine sudan erkek bahaneleriyle katledilmiştir. Ocak ayı içinde 16 kadın "namus", "kıskançlık" ve "yoksulluk" gibi gerekçelerle öldürülürken, 8 kadın intihara sürüklenmiş, onlarca kadın cinsel şiddete maruz kalmıştır. Kadına yönelik şiddetin resmi rakamlara göre yüzde 170 oranında arttığı Türkiye'de şiddet ve cinayetin aylık bilançoları 2011'in ilk ayında da değişmemiştir. En yakından en uzağa erkek şiddetinin hedefinde olan kadınlar tam anlamıyla 'cins kıyımına' uğramaya devam etmektedir. Şehirlerde çalışan kadınlar da iş hayatında en az çalışmayanlar kadar sorunlar yaşamaktadırlar. Bunların başında mobbing yani psikolojik şiddet ve taciz etme gelmektedir. İşyerlerinde kadınlara yönelik taciz olayları vakaları çoğalmıştır. Ama ekonomik sıkıntılar, işsizlik ve mahalle baskısı gibi unsurlar nedeniyle pek çok kadın bu tip haksızlıklara boyun eğmekte, haklarını arayamamaktadır. Köylerdeki kadınlar ise üretim ve eğitimden uzaklaşarak, televizyon kanallarındaki pembe diziler ve magazin programlarına bağımlı hale gelmişlerdir. Üretim ve eğitimin olmamasıyla da aile içi şiddetli geçimsizliklerin oranı gün be gün artmaktadır. Az gelişmiş, gelişmekte olan ve hatta bazı gelişmiş ülkelerde yaygın olan ve kronikleşen kadının karşılaştığı bu küresel sorunlar karşısında çağa uyarlanacak bacı teşkilatları çağımızda kadının toplum hayatında sürüklendiği çıkmazın kurtuluş anahtarı olabilir. Özellikle köylerdeki ve taşralardaki hamarat kadınlar el sanatlarına yönelik

³⁸⁹ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ(1300-1600)*,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2010, s.61.

emek yoğun) üretim sağlamaya teşvik edilerek bilişim ve network platformları oluşturularak e-pazar siteleri kurularak bu kadınların internet üzerinden zengin bir yelpazede otantik ve yöresel ürünleri ile ticaret ve pazarlama yapmaları sağlanabilir. Bununla da ev ekonomisinin güçlenmesine bağlı olarak ülke ekonomisinin güçlenmesi de nihai sonuç olabilir. Ekonomik özgürlüğüne kavuşan kadın bu sayede kişisel hak ve hürriyetlerine de yeniden kavuşabilir. Bu sistemin sağlanması elbette sadece devlet veya belediyelerin imkanlarıyla gerçekleştirilmemelidir. Kadın sivil toplum örgütlerine burada itici güç olarak çok fazla iş düşmektedir. Bu sistemin suistimal edilmemesi ve emeğin sömürülmemesi için ancak siyaset dışı, sivil, özerk ve demokratik kurumların çatısı altında hakkaniyetli ölçülerde kadınlar desteklenmelidir. Bu modelde kadınlara balık dağıtmaktan ziyade balık tutmayı öğretmek esas olmalıdır. Bu sayede kadına yeniden iade-i itibar sağlanabilir ve post-modern bir uygulama gibi görünen fakat günümüzün ötesindeki faaliyetleriyle dikkat çeken Bacıyan-ı Rum ve Ahiyan-ı Rum teşkilatlarında kadına duyulan saygı, sevgi ve hoşgörü ortamı toplumumuzda yeniden tesis edilebilir. Unutulmamalıdır ki, kadın da en az erkek kadar üretkendir ve kadına zarar veren insanlığa zarar verir.